

Мариана Шопова

РИМНИЯТ ПРЕНОС ПРИ ПРЕВОД НА РУСКА ПОЕЗИЯ НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Mariana Shopova

RHYME TRANSFER IN TRANSLATING RUSSIAN POETRY INTO BULGARIAN

Обект на настоящата работа е т.нар. „римен пренос” – едно явление, специфично за превода на римувана поезия от руски на български език. Разглеждат се начините, по които римните двойки от оригиналния текст се пренасят в превода, като специално внимание се отделя на възникващите проблеми със запазването на вида на стиховете клаузули и на точността на съзвучията.

Ключови думи: *стихотворен превод, рими, римен пренос, стихови клаузули*

This paper tackles the so called “rhyme transfer”, which is a phenomenon, specific to translations of Russian rhymed poetry into Bulgarian. Different means of transferring the rhymes from the original poetic text to the translated text are discussed. Special attention is paid to the problems of retaining the type of the verse endings and the phonetic exactness of rhymes.

Key words: *poetic translation, rhyming words, rhyme transfer, verse line endings (clausulae)*

Римата, многофункционална по своята същност, отнасяща се едновременно към метричната, фонологичната и семантичната организация на стихотворния текст, е от първостепенна важност за поетическия превод. Смята се, че в преводната поезия специфична и

даже неизбежна черта на римата е нейната относително по-слаба връзка със смисловата (идейната) композиция на стихотворението (вж. Леви 1974: 242) – т.е. най-много промени преводният текст търпи в края на всеки стих, където най-често преводачът е принуден да римува съвършено нови, несъдържащи се в оригинала семантични единици. Обсъждайки въпроса за съотношението „точност – волност” в римувания поетически превод, руският стиховед М. Гаспаров отбелязва, че точността се понижава под влиянието на римата: „Просто чисто зрително се вижда, че отклоняващите се думи имат тенденцията да се разполагат в десния край на стиховете, там, където са римите” (Гаспаров 1992: 84). На друго място той отново говори за „деформиращото влияние на римата върху точността на превода” (Гаспаров 1988: 32).

И все пак при превод от близкородствени езици се среща едно специфично явление, което успешно противостои на въпросното „деформиращо влияние на римата”. Става дума за т. нар. римен пренос, състоящ се в това, че преводачът възпроизвежда дословно (или с минимални морфологични и/или фонетични промени) римната двойка (респективно тройна, четворна и пр. рима) от оригинала в текста на приемащия език, т.е. взема повече или по-малко „наготово” римуваните думи от първоизточника. Срв. следните стихове, в които римната двойка от оригинала *эмигрант – талант* е запазена и в превода:

Я выселен с Арбата, арбатский эмигрант.

В Безбожном переулке хиреет мой талант.

(Б. Окуджава, „Я выселен с Арбата...“)

Изселен от Арбат съм, арбатски емигрант.

На улица „Безбожна” останах без талант.

(Прев. И. Николов)

Не е трудно да се забележи, че именно запазването на конкретната римна двойка е направило възможно и относителното запазване на целите стихотворни редове в тяхното лексико-синтактично единство. От друга страна, видоизменянето на синтактичната структура на втория стих в превода (съществителното *талант*, подлог в оригинала, влиза в предложна конструкция в превода) се налага именно от стремежа да се използват римите от оригинала, което би било невъзможно, ако *талант* остане подлог и бъде членуван.

Римният пренос в контекста на близкородствените езици (руски, украински, белоруски) за пръв път обстойно се изследва от белоруския теоретик на превода Вячеслав Рагойша, който го разглежда като частен случай на лексическия пренос (вж. Рагойша 1980: 49–90). Във връзка с превода от руски на български отделни наблюдения върху интересуващото ни явление правят Л. Любенов (Любенов 1984) и П. Велчев, който обаче използва не особено удачното название „калкиране на рими” (Велчев 1988: 276).

С каква честота възниква тази благоприятна ситуация – да се срещнат в езика на превода две съзвучни думи, отговарящи по значение на съответната римна двойка от оригинала? И в каква степен преводачите на поезия се възползват в практиката си от нея? Според И. Леви става дума за “крайно рядък случай”, възможен обикновено при превод от близки езици (Леви 1974: 242). На въпроса за количествените измерения на интересувания ни проблем засега са предложени отговори единствено във връзка с превода от източнославянски езици от В. Рагойша. Той установява, че в преводите от украински на белоруски се запазват от 35 до 50% от римите на оригинала, а в преводите от белоруски на руски и от руски на белоруски – от 15 до 35% (Рагойша 1980: 53–54). По наши изчисления в преводите от руски на български „пренесените” римни двойки достигат средно до 14,2%¹. Преобладаващото мнозинство от тях включват думи, общи за двата езика, което е напълно естествено. Трябва да се отбележи обаче, че макар и изключително рядко, са възможни случаи, когато компонентите на римната двойка в превода етимологично не са свързани със съответстващите им по значение руски думи – например *зеркала – жерла* (р.) / *огледала – дула* (б.). В примери като този, въпреки че отсъства общият етимологичен произход, отново става дума за римен пренос, тъй като в текста на превода в римна позиция са изнесени две съзвучни думи, отговарящи по значение на римната двойка от оригинала.

¹ Изчисленията са на базата на подборка от 1300 римни двойки, взети от стихотворни текстове на шестима руски поети от XIX и XX в. – Е. Баратински, А. Пушкин, Ф. Тютчев, А. Ахматова, М. Цветаева и Й. Бродски – и съответните български преводи, направени от съвременни преводачи (вж. по-подробно Шопова 2011).

Преимствата на римния пренос за превода са очевидни – и в семантично, и в звуково отношение той придава на преводните текстове по-голяма адекватност; значително улеснява работата на преводача „в един от най-трудните участъци от текста, за да може той да съсредоточи своите усилия за постигане на други, по-важни изисквания” (Велчев 1988: 275); позволява да се подчертаят и свържат чрез рими същите семантични единици, които са акцентирани и в оригинала, и по този начин да се запази значимостта на семантичната функция на римата. Практиката на преводачите ни убеждава, че те прекрасно осъзнават възможностите на този похват и се стремят максимално да се възползват от него. Попадайки на римна двойка, която потенциално би могла да се пренесе в превода, макар и не в съвсем готов вид, преводачите, като правило, правят всичко възможно, за да реализират тези потенции, и търсят подходящи по звучене думи измежду всички части на речта със съответния корен. Да вземем за пример римната двойка *измерить – верить* от едностропното стихотворение на Ф. Тютчев „Умом Россию не понять...”:

Умом Россию не понять,
Аршином общим не измерить:
У ней особенная статья –
В Россию можно только верить.²

Съответните глаголи на български (*измервам – вярвам*) не образуват рима, така че тази римна двойка не може да се вземе „наготово”, но съществителните имена, имащи същите корени, вече се римуват (*мяра – вяра*) и на тяхната основа преводачът П. Велчев изгражда своя преводен вариант:

Русия с ум не ще прозреш,
не ще я вместиш в обща мяра –
Русия за да разбереш,
единствено е нужна вяра.

Примери като този не са изолирани – в редица случаи се наблюдава подобна езикова транспозиция, при която единият или двата компонента на изходната римна двойка преминават в друг морфологичен клас в превода (срв. различни примери на субстантивация, адективация, вербализация: *душою – земною / душата – земята*;

² Тук и по-нататък подчертаното е от нас – М. Ш.

необозримо (наречие) – *дыма* / *необозрим* – *дим*; *чужда* – *вражда* / *очуждя* – *вражда* и пр.). Точно в такива случаи, изискващи големи или по-малки трансформации, на преден план излиза субективният фактор – умението на преводача не само да се спере на подходяща римна двойка, но и така да преустрои цялото поетическо изказване, че тя да се впише в него уместно и естествено.

Очевидно е, че при римния пренос освен обективната лингвистична реалност (наличието или отсъствието на лексикални съответствия) огромна роля играят и личният избор на преводача, неговите индивидуални предпочитания и умения. В цялостното отношение на преводача към римните двойки на оригинала, потенциално готови за пренос – запазва ли ги в превода си и по какъв именно начин, или пък не се възползва от тях и по какви причини – много отчетливо проличава личната му творческа концепция, представите му за точност, за допустими волности и т. н., тоест собственият му преводачески стил.

Тук ще се спрем на различни преводачески решения, засягащи сложните отношения между римния пренос, и такива стихови характеристики като вида на клаузулите и точността на съзвучията.

Римният пренос и видът на стиховите клаузули

Преводачите нерядко се оказват в ситуации, когато проблем за пренасянето, въпреки лексическата близост, може да се окаже несъвпадането на вида на римните клаузули в оригинала и в приемащия език – например в оригинала се римуват думи парокситони (т.нар. женска рима), а съответната римна двойка в приемащия език се изгражда от думи окситони (мъжка рима). Да вземем следната строфа от Е. Баратински:

И вот сентябрь! замедля свой восход,

Сиянем хладным солнце блещет,

И луч его в зеркале зыбком вод

Неверным золотом трепещет.

(Е. Баратынский, „Осень“)

В нея четните стихове са свързани с женската рима *блещет* – *трепещет*. Тази римна двойка може и трябва да се запази на български, но съответните преводни думи (*блести* – *трепти*) са с различен вид клаузула – мъжка – и запазването им в този вид би представ-

лявало силно отклонение от цялостната римна схема на оригиналното стихотворение от класическото редуване на мъжки и женски клаузули, издържано във всяка строфа. Опитните преводачи избягват подобни отклонения и затова търсят други решения. В случая, желайки да се възползва от римната двойка *блести – трепти*, преводачът Н. Бояджиев размества стиховете, така че въпросните рими да свързват нечетните стихове, където се изискват мъжки клаузули:

Септември! Хладно слънцето блести,
със своя изгрев закъсняло,
като невярно злато с лъч трепти
в негладко водно огледало.

(„Есен“, прев. Н. Бояджиев)

Това е едно съвсем оправдано решение. Такова разместване обаче е възможно само при определени типове композиция на строфата и отделните междустрофия – например при изреждане на еднородни компоненти:

Запах – из детства – какво-то дыма
Или каких-то племен...
Очарование прежнего Крыма,
Пушкинских милых времен.

(М. Цветаева, „Встреча с Пушкиным“)

Българският преводач е съумял да запази и двете римни двойки от тази строфа, правейки необходимите промени и размествания, така че да не навреди и на римната схема (редуването на женски и мъжки рими). В резултат на тези маневри женската рима от оригинала (*дыма – Крыма*) става мъжка в превода (*дим – Крим*) и съответно заема четните позиции на строфата, и обратно – мъжката рима от оригинала се усвоява от превода като женска (*племе – време*) и свързва първи и трети стих:

Стъпки на вече забравено племе,
мирис от детството, дим...
Чарът на милото пушкинско време
и на предишния Крим.

(„Среща с Пушкин“, прев. И. Николов)

В редица случаи преводачите са изправени пред нелек избор – дали да изоставят готовата рима, или да направят компромис с вида

на оригиналните клаузули. Разбира се, няма еднозначен отговор или валидни за всички случаи решения. Наблюденията ни позволяват обаче да набележим някои определени тенденции.

Когато в оригинала са употребени граматично еднородни рими със суфиксите -а(я)нье, -енье и – по-рядко – -астье (от типа на *сиянье – очарованье, мгновенье – виденье, счастье – причастье*), изборът на преводачите обикновено е в полза на римния пренос. Но тъй като съответният суфикс на българските думи (-а(я)ние, -ение, -астие) предполага една допълнителна сричка след ударението, женската клаузула на оригинала автоматично се превръща в дактилна в превода. Ето как звучи първата строфа на известното стихотворение на Пушкин „Я помню чудное мгновенье...” в превод на Радой Ралин:

То беше чудно мигновение:
яви ми се ти в младостта
като пленително видение,
като самата красота.

В шестте строфи на оригинала се редуват женски и мъжки стихови окончания, което е най-традиционното за силаботоничната поезия редуване. Разбира се, замяната на женската с дактилна клаузула само в една строфа или безразборното смесване на двата типа клаузули в едно и също стихотворение нарушава римното и ритмичното очакване. И все пак в преводаческата практика от руски език подобна замяна при този тип суфиксални рими, за да се реализира римен пренос, е вече общоприета, допустима волност. Въвеждането на хипердактилни клаузули в подобна ситуация обаче представлява едно доста по-спорно решение (те удължават стихотворния ред с две срички и така още по-осезателно нарушават еквиритмичността). Сrv.:

Есть некий час, в ночи, всемирного молчанья,
И в оный час явлений и чудес
Живая колесница мироздания
Открыто катится в святилище небес.
(Ф. Тютчев, „Есть некий час,
в ночи, всемирного молчанья...”)

Във някой нощен час всемирно е мълчанието
и в този час на странни чудеса

препуска колесницата на мирозданието
в светилището на открити небеса.

(„Във някой нощен час всемирно е
мълчанието...“; прев. А. Миланов)

Обратната тенденция – в името на римния пренос да се заменя дактилната рима на оригинала с женска – е също често срещана, особено в случаите на римни двойки, включващи прилагателни имена или причастия в женски и среден род или в множествено число (*победная – бледная, кипящие – блестящие*). В руския език такива думи обикновено са пропарокситони (с ударение на предпоследната сричка) и предполагат дактилни клаузули. Избирайки да употребят в римна позиция точните им български съответствия, които са с ударение на предпоследната сричка, преводачите неизбежно въвеждат женска клаузула:

Тебе – упоение страстное,

Мне – холод и влага подводная.

Ты – пленница жизни, подвластная

А я – nereida свободная.

(М. Лохвицкая, „Nereida“)

За теб е омаята страстна,

за мен – хладината подводна.

Ти земна жена си подвластна,

а аз – nereida свободна.

(„Nereida“; прев. М. Шопова)

Такова решение все пак изглежда напълно оправдано, като се има предвид, че всички строфи на въпросното стихотворение са построени по подобен начин – прилагателните-пропарокситони са изнесени в римна позиция и точно тази структура предопределя дактилните клаузули на оригинала. Съответно в българския превод замяната на дактилната рима с женска е осъществена последователно във всеки стих, а не само на едно или две места. По този начин римно-ритмичното очакване не се разколебава, то всеки път се потвърждава, от което пък зависи и художественият ефект на стиха.

Трябва да се уточни, че за разлика от обсъжданите по-горе случаи на промяна на клаузулата при пренасяне на римни двойки от типа на *мгновение – видение*, където промяната е абсолютно належаща (без нея не би се реализирал римният пренос), в случаите с

„дактилните“ прилагателни и причастия прибягването до женска клаузула на български е само едно от възможните решения. Преводачът би могъл да опита да запази едновременно и римния пренос, и вида на оригиналните клаузули, ако например членува съответните прилагателни или причастия (по този начин допълнителната неударена сричка решава въпроса с дактилната клаузула):

Будут песни к нему хороводные

Из села по заре долетать,

Будут нивы ему хлебородные

Безгреховные сны навевать.

(Н. Некрасов, „Похороны“)

И на празник в зори хороводните

песни ясно чак тук ще звънят,

и под топлия лъх хлебородните

ниви сънища ще му шептят.

(„Погребение“; прев. А. Германов)

Притеснителното в случая е, че при такива употреби неизбежно се стига до разделянето на прилагателното от съществителното, тоест – до силен анжамбман, отсъстващ в оригинала. Затова е нужно внимателно да се преценява струва ли си да се запази дактилната клаузула на такава цена и да не се злоупотребява с анжамбманите, особено пък ако поетиката на превеждания автор като цяло не ги толерира.

Другият начин да се осигури допълнителната неударена сричка за формиране на дактилна рима е да се въведе съставна рима, като се добави към причастиято или прилагателното друга едносрична дума:

Несказанное, синее, нежное...

Тих мой край после бурь, после гроз,

И душа моя – поле безбрежное –

Дышит запахом меда и роз.

(С. Есенин, „Несказанное, синее, нежное...“)

Неизказано е, синьо е, нежно е,

подир бурите стихна навред

и душата долина безбрежна е,

диша мирис на рози и мед.

(„Неизказано е, синьо е, нежно е...“;

прев. Е. Багряна)

Наблюдава се и друга важна особеност, отличаваща прехода от дактилна към женска рима. В сравнение с промяната на клаузулата при суфиксалните рими от типа на *мгновенье – виденье*, където замяната оставаше изолирана или най-малкото непредсказуема, при обратната замяна – на дактилната с женска рима – ясно се забелязва стремежът на преводачите към по-голяма стабилизация на клаузулите. Тоест, щом прибегнат до женска клаузула при една римна двойка (заради римния пренос), те процедурат по същия начин и с останалите римни двойки, запазвайки усещането за стихова предсказуемост. Този подход е изключително характерен за преводачи като П. Велчев, И. Николов, А. Андреев.

За пример ще посочим стихотворението на М. Цветаева „Молодую рошу шумную...” в превод на И. Николов. В трите строфи на оригинала римната схема е ДМДМ (редуване на дактилна с мъжка рима). В превода тя придобива навсякъде вида ЖМЖМ (редуване на женска с мъжка). Повече от сигурно е, че тази промяна се е наложила, за да се осъществи римен пренос във финалната строфа (*дивные – неразрывные* → *дивни – неразривни*) и да се предаде възможно най-точно – смислово и интонационно – заключителното двустипие на творбата:

Все мерещатся мне дивные
Темных глаз твои круги.
– Мы с тобою неразрывные,
Неразрывные враги!
И стаил искрици дивни,
твоят поглед ме зове.
– Ние с теб сме неразривни,
неразривни врагове!

(„В млади шумнали дъбрави...“; прев. И. Николов)

Несъмнено за сравнително охотното въвеждане на женски клаузули вместо изискваните от оригинала дактилни известна роля изиграва и убедеността на някои преводачи и преводаведи, че „за българския стих дактилните рими не са така характерни, както за руския стих” и затова „точното им, буквално възпроизвеждане на български звучи доста изкуствено, насилено, небългарско” (Велчев 1985: 39)³.

³ На противоположното мнение са Е. Метева (Метева 1983: 92) и Л. Любенов (Любенов 2001: 82).

Разбира се, възможни са и други – не по-малко убедителни – решения. Ето как звучи горната строфа в друг превод:

И ми се привиждат дивните

ти очи, кръвта зове...

– Ние с теб сме неразривни,

неразривни врагове!

(„Младата гора разлистена...“; прев. Н. Попова)

Тук компромисът с клаузулите е от по-различно естество – въведена е не женска рима, както в първия превод, а неравносрична, клаузулно разнородна, дактилно-женска рима. Този компромис е еднократен, засяга само въпросната строфа, в останалите строфи е запазена дактилната рима. Дактилно-женската рима (доста разпространена в българската поезия от по-ново време) в случая може да се сметне за приемлива, защото се вписва в отворения за експерименти стил на М. Цветаева; много по-спорна би била една такава употреба при превод на автори с по-класическо звучене. И все пак, дори и при поети от XX век, клаузулно разнородната рима, отсъстваща в оригинала, следва да се въвежда извънредно пестеливо в превода, още повече че употребата ѝ вреди и на точността на съзвучието.

Римният пренос и точността на съзвучията

Римният пренос много често бива съпроводен с определени компромиси с точността на съзвучието, тъй като фонетичното и граматичното съвпадение на съответните лексеми в изходния и приемащия език, естествено, невинаги може да бъде пълно. Изборът, който прави преводачът в това отношение – дали предпочита да се откаже от римния пренос и да потърси по-точна рима, въвеждайки нови лексико-семантични единици, или пък запазва римите на оригинала, жертвайки точното звучене – ни предоставя важна информация за цялостния му творчески стил.

Ще дадем пример с превода на първата строфа на стихотворението на Й. Бродски „На смърт Жукова”. Оригиналят се състои от шестостишни строфи, включващи по две тройни рими, редуващи се по схемата AbAbbA. В случая интерес за нас представлява римната „тройка” *внуков – звуков – Жуков*. Първите две римоформи от нея безпроблемно могат да се пренесат на български. Запазването

на третата обаче означава допускането на прекалено неточно съзвучие: фонетичното сходство между *внуци* и *звущи*, от една страна, и *Жуков*, от друга, се крепи само на ударената гласна ‘у’, което според нас е твърде недостатъчно (и най-вече не съответства на римната техника на Бродски, която е всичко друго, но не и небрежна):

Виждам замрели колони от внуци,
на лафета ковчег, коне бут до бут.
Вятър до мен не донася тук звущи
от тръбите военни, плачещи вкуп.
Виждам окичен от ордени труп:
тръгва си мъртвият пламенен Жуков.

(„На смъртта на Жуков“; прев. Н. Кънчев)

Тройната рима изобщо си е изпитание за преводачите; в ситуацията на римен пренос това е може би още по-ясно забележимо. Ето и друг подобен пример за безкритично отношение към фонетичната точност на пренесените римоформи:

Та стиховете ми брилянтнови
са животворен кислород.
„О, гениални! О, талантливи!” –
възгръмнал, целият народ
ще вдигне тост с ликьори нарови
за моя възсиял възход.

(И. Северянин, „Самохимн“; прев. И. Теофилов)

Оригиналните рими са *брильянтовый – талантливый – гранатовый*. Пренесянето им в превода е станало на висока цена – при втората римоформа е направен компромис с правилния изговор (променено е ударението), а при третата е силно разколебана точността (до степен, при която дори е трудно да се говори за рима). Срв. също предаването на римата *водам – вам* (М. Цветаева, *Попытка ревности*) с асонанса *вода – вас* (прев. А. Григорова) или на *губ – букв* (М. Цветаева, *Стихи к Блоку*) – с *устни – букви* (прев. В. Радинска). Във всички тези случаи според нас римният пренос е осъществен с цената на много компромиси.

Има обаче и преводачи, които не се колебаят да жертват „готовите” за пренасяне рими от оригинала, ако звуковата точност на българските им съответствия не ги удовлетворява. Съпоставката

между преводи, осъществени от различни преводачи, ясно откроява тази разлика във вкусовете и предпочитанията им.

В стихотворението „Пусть голоса органа снова грянут...“ А. Ахматова римува прилагателните *прекрасный* и *страстной* (*Прости, прости, мой друг прекрасный <...> Но берегись своей подруге страстной...*). Това е т. нар. еднородна рима, образувана от думи, които принадлежат към една и съща част на речта, но се намират в различни граматични форми (едното прилагателно е в м. р. именителен пад., другото – в ж. р. родителен пад.). Пренасянето на тази римна двойка на български, със запазване на противопоставянето по род, води след себе си значително отслабване на точността (*прекрасен – страстна*). Е. Багряна, която и в собственото си творчество експериментира с женските рими и търси пътища за разколебаване на точността им, запазва тези рими – за нейния поетичен слух те са явно напълно приемливи:

Прости, прости, бъди щастлив, прекрасен,
възвръщам твоя сладостен обет.

Но скрий от твоята другарка страстна
ти моя сън неповторим и клет...

(„И нека, нека органът приветствен...“; прев. Е. Багряна)

Другият преводач на същото стихотворение, И. Николов, за чието стихово съзнание очевидно е по-трудно да припознае рима в *прекрасен – страстна*, се отказва от римния пренос и на мястото на *страстна* въвежда друга семантична единица, приемайки по този начин неизбежното отдалечаване от смисловата точност:

Прости, прости, приятелю прекрасен,
зачерквам всичко, весело живея,
но моя сън объркан и неясен
да преразказваш никога не смей...

(„На звънките акорди блавестта“; прев. И. Николов)

Интересно е, че дори и когато в оригинала римите не са точни, И. Николов отново отказва да употреби неточна рима на български и така не се възползва от преимуществата на римния пренос. Да разгледаме стиховете на С. Есенин:

Я давно мой край оставил,
где цветут луга и чащи.

В городской и горькой славе

Я хотел прожить пропащим.

(С. Есенин, „Дорогая, сядем рядом...”)

Руският поет тук прибегва до т.нар. „отсечена рима” (вид неточна рима, при която от едната римоформа липсва последният съгласен звук, в случая в *славе* липсва ‘л’), много разпространена в руската, а след това и в поезията на другите славянски страни, през първото и второто десетилетие (вж. Жирмунски 1975: 370–371). За Есениновата техника на римуване отсечената рима е доста характерна – и втората римна двойка в тази строфа е от същия тип (*чаши – пропащим*). На български език не е невъзможно да се употреби подобна неточна рима: *оставих (изоставих) – слава* или *съм оставил – слава* (първият стих, например, може да прозвучи така: *Своя край аз изоставих... или Аз отдавна съм оставил...*). Верен на подхода си обаче, И. Николов държи да употреби точна рима и за целта прибегва до сложна перифраза, въвеждайки римоформата *забрава*:

Аз обрекох на забрава

своите гори и ниви.

И в горчива градска слава

срещам дните си горчиви.

(„Искаш ли да седнем редом...”; прев. И. Николов)

Тук не си поставяме за цел да оспорваме този подход нито пък конкретните резултати, до които довежда, просто констатираме една характерна за творческия почерк на въпросния преводач особеност, която е в състояние да обясни отказа от римен пренос там, където други преводачи обикновено го използват.

И. Николов като правило избягва и един вид женска неточна рима, отдавна узаконена от поетическата традиция (и руската, и българската) – т.нар. „приблизителна рима” според терминологията на Жирмунски (Жирмунски 1975: 321), при която при двете римоформи не си съвпадат следударените гласни (напр. *Бог* – *много*). Така, пренасяйки римната двойка *рано – фонтана* (М. Цветаева), спомнатият преводач, неудовлетворен от точността на звученето ѝ на български, извършва някои морфосинтактични преобразувания, за да я въведе във вида *ранни – фонтани*:

Моим стихам, написанным так рано,

Что и не знала я, что я – поэт,

Сорвавшись как брызги из фонтана
И искры из ракет...

(М. Цветаева, „Моим стихам,
написанным так рано...“)

На стиховете – юношески, ранни,
преди да знам, че съм поет дори,
въззети като пръски над фонтани
и изстрелни искри...

(„На стиховете – юношески,
ранни...“; прев. И. Николов)

В същата ситуация В. Радинска не се колебае да използва приблизителна рима:

За стиховете, писани тъй рано,
преди да знам, че съм поет дори,
стремглави, като пръски от фонтани
и празнични искри...

(„За стиховете, писани тъй рано“; прев. В. Радинска)

Многобройните случаи на адекватация, които откриваме сред пренесените римни двойки в преводите на И. Николов на поети като Блок, Ахматова, Есенин и Цветаева, се обясняват точно с това предубеждение към приблизителната рима (срв.: *незримо* (наречие) – *херувима* (Есенин) → *незрима* – *херувима*; *тайна* (същ.) – *случайно* (Ахматова) → *тайно* (прилаг.) – *случайно* и др.).

Тук се опитахме да очертаем взаимовръзката между римния пренос и такива специфични елементи на стиховата организация на текста, каквито са ритмиката и фониката. Набелязахме някои тенденции в начина на използването на въпросния похват от българските преводачи на руска поезия. Въпросът за нежелателните компромиси, които преводачите допускат със семантиката или с изказа на български език в името на римния пренос, се нуждае от по-нататъшно изследване.

ЛИТЕРАТУРА

Велчев 1985: Велчев, П. Типични слабости при превода на поезия от руски на български език. // *Специфика на поетичния превод. Материали от седмата двустранна българо-съветска среща* – София, 5-6. X. 1982. София: Съюз на преводачите в България, 37–39.

- Велчев 1988:** Велчев, П. За някои особености при превода на поезия от руски на български. // *Славянските литератури в България*. София: Унив. изд. „Климент Охридски”, 258–294.
- Гаспаров 1988:** Гаспаров, М. Л. Брюсов и буквализм. // *Поэтика перевода*. Москва: Радуга, 29–62.
- Гаспаров 1992:** Гаспаров, М. Л. Точные методы и проблемы перевода. // *Литература и перевод: проблемы теории*. Москва: Прогресс, 73–84.
- Жирмунски 1975:** Жирмунский, В. М. *Теория стиха*. Ленинград: Советский писатель.
- Леви 1974:** Левый, И. *Искусство перевода*. Москва: Прогресс.
- Любенов 1984:** Любенов, Л. О повторах рифм и стихов из предшествующих переводов. // *Теория и практика перевода*, вып. 11. Киев: Вища школа, 57–67.
- Любенов 2001:** Любенов, Л. А. В. Колцов. // *Преводна рецепция на европейските литератури в България: Руска литература*. София: Акад. изд. „Проф. Марин Дринов”, 81–84.
- Метева 1983:** Метева, Е. Някои наблюдения върху съвременни преводи на руска стихотворна класика. // *Литературна мисъл*, № 9, 91–106.
- Рагойша 1980:** Рагойша В. П. *Проблемы перевода с близкородственных языков: Белорусско-русско-украинский поэтический взаимоперевод*. Минск: Издательство БГУ.
- Шопова 2010:** Шопова, М. Количественные показатели совпадения рифмующихся пар в русских подлинниках и болгарских переводах. // *Теоретические и методические проблемы русского языка как иностранного в традиционной и корпусной лингвистике. Десятый международный симпозиум – МАПРЯЛ 2010*. Велико-Тырново: Ивис, 381–384.

Източници (оригинални творби и преводи на български език)

- Ахматова, А. А.** *Сочинения в 2 тт. Т.1: Стихотворения и поэмы*. Москва: Художественная литература, 1986.
- Ахматова, А.** *Избрана лирика*. Прев. И. Николов. София: Народна култура, 1975.
- Багряна, Е.** *Избрани преводи*. София: Народна култура, 1979.
- Баратински, Е.** *Стихотворения и поеми*. Прев. Н. Бояджиев, С. Жеков, И. Павлова. Москва: Радуга, София: Народна култура, 1982.
- Бродский, И. А.** *Избранные стихотворения*. Москва: Панорама, 1994.
- Бродски Й.** Стихотворения. Прев. Н. Кънчев. // *Септември*, 1989, № 3, 172–177.
- Есенин, С. А.** *Стихи и поэмы*. Москва: Современник, 1973.
- Есенин, С.** *Стихотворения и поеми*. Подбор и прев. И. Николов. София: Народна култура, 1984.

- Некрасов, Н. А.** *Стихотворения*. Москва: Художественная литература, 1985.
- Некрасов, Н.** *Стихотворения и поэмы*. Прев. Н. Бояджиев, Х. Радевски, А. Германов и др. София: Народна култура, 1978.
- Окуджав, Б. Ш.** *Стихи и песни. Упразденный театр*. Москва: Зебра Е, 2007.
- Окуджав, Б.** *Арбат, мой Арбат*. Прев. А. Андреев, И. Бориславов, И. Николов и др. София: „Захарий Стоянов”, 2004.
- От Мира Лохвицка до Вера Павлова. Избрана руска лирика (края на XIX–XX век)*. Прев. М. Шопова. Велико Търново: Ивис, 2013.
- Пушкин, А.** *Пророк. Избрана лирика*. Прев. Л. Любенов, П. Велчев, Р. Ралин и др. София: АИ „Проф. Марин Дринов”, 2001.
- Руски поети*. Подбор и прев. П. Велчев. София: “Захарий Стоянов”, 2009.
- Северянин, И.** *Избранное*. Санкт-Петербург: Золотой век, 2000.
- Северянин, И.** *Ананаси в шампанско: избрани стихотворения*. Прев. И. Теофилов. София: Народна култура, 1986.
- Тютчев, Ф.** *Стихотворения*. Прев. П. Велчев, К. Кадийски, А. Миланов и др. Москва: Радуга, София: Народна култура, 1984.
- Цветашева, М. И.** *Сочинения в 2 тт.* Т. 1. Москва: Художественная литература, 1984.
- Цветашева, М.** *Избрана лирика*. Прев. И. Николов. София: Народна култура, 1972.
- Цветашева, М.** *Избрани творби в 2 тома.* Т. 1. Прев. А. Григорова, М. Лилова, В. Радинска, Н. Попова. София: Народна култура, 1984.